

kendisini filistin'in bağımsızlığına
adayan kahraman:

emin el-hüseynî (1897-1974)

TEVFİK AKSOY

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

A- Giriş

Emin el-Hüseynî; Filistinlilerin bugün adını hemen hiç anmadıkları, Filistin hareketini kuran, Filistin davasını İslam dünyasının gündemine taşıyan kişidir. Emin el-Hüseynî, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Filistin İngiliz manda yönetimi altındayken, çok genç yaşta Kudüs müftüsü seçilmiş, yaklaşık otuz yıl boyunca Filistinlilerin tartışmasız lideri olmuştur. 1948 yılında İsrail devleti kurulunca, Emin el-Hüseynî, Filistinlilerin Yahudiler karşısında uğradığı yenilginin sorumlusu, hatta simgesi sayılmıştır. Yine de hayatının geri kalan bölümünde çeşitli Arap devletlerinin desteğini almaya çalışmış, mücadelesini sürdürmüştür.

Emin el-Hüseynî'nin Filistin siyasî arenasına çıktığı dönemin özellikleri genel olarak şöyleydi:

II. Abdülhamid'i tahttan indirerek yönetimi tekellerine alan Jön-Türkler; Turancılık fik-

rini uygulamaya başlayınca, Arap dünyası ile saltanatın merkezi arasında bir uzaklaşma oldu. Bu olay daha sonraki dönemde Araplar arasında Arap milliyetçiliği hareketinin çıkmasına neden oldu. Önceleri Arap eyaletlerine kültürel özerklik verilmesine yöne-

Osmanlı İmparatorluğunu paylaşma anlaşmalarından birisi olan Sykes-Picot Antlaşmasının ve Balfour Bildirgesinin sonuçları Filistinli dinî ve siyasî cemaatlerin tepkisine neden oldu.

lik talep, bölgedeki siyasî örgütlerce düzenlenen kültürel aktivitelerle bağımsızlık talebine dönüştü. 1916 yılında ise Şerif Hüseyin'in önderliğinde Arap Hareketi başladı.

I. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla kurulan yeni Türk devletinin Ortadoğu politikalarına dahil olmaması ve Şerif Hüseyin'in büyük Arap devleti hayalinin, Sykes-Picot Anlaşması ve Balfour Deklarasyonu ile sonuçsuz kalması Filistin sorununun tamamıyla İngiltere'nin inisiyatifine bırakılmasına ve Filistin direnişinin başlamasına yol açtı.

I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin Ulusal Hareketi, bu savaş öncesinde filizlenen ve savaş döneminde ortaya çıkan Büyük Arap Birliği hareketinin devamı niteliğindedir. Bu hareketin genel özelliği ise dış güçlere, özellikle de Siyonistlere gösterilen tepkiydi.

Filistin sancağı yetkilileri genel Arap hareketinin içerisinde yer alarak, 1913 yılında Paris'te düzenlenen Arap Kongresi dâhil çeşitli konferanslarda yerlerini aldılar. 2 Kasım 1917 tarihli Balfour Bildirgesinden ve I. Dünya Savaşının zuhur etmesinden önce Filistinli Araplar, hareketlerinin doğuşunda en önemli faktör olan Siyonist hareketle yüz yüze geldiler. Avrupalı Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri, toprak alımları ve yeni yerleşim yerleri kurmaları Filistin ka-

muoyunda infiale neden oldu. Bu konu çeşitli basın yayın araçlarında¹ sık sık dile getirildi.

I. Dünya savaşı sonunda milliyetçi örgütler, Filistinli Arapları Türklere karşı oluşan cepheye katmaya çalışsalar da Filistinli halk ve önderleri bu propagandaya kapılmadılar ve imparatorluğun bütünlüğü fikrine bağlı kaldılar. Savaş döneminde imparatorluğa karşı muhalefet yerine, Siyonizm'e yoğun bir muhalefet vardı ve bütün siyasal hareketler bu konuya yoğunlaşmıştı.

I. Dünya Savaşının sonlarına doğru İtilaf Devletlerinin kendi aralarında yaptığı ve Osmanlı İmparatorluğunu paylaşma anlaşmalarından birisi olan Sykes-Picot Antlaşmasının ve Balfour Bildirgesinin sonuçları Filistinli dinî ve siyasî cemaatlerin tepkisine neden oldu. Filistin önderleri, Siyonist harekete karşı halkı bilinçlendirmek için çeşitli aktiviteler düzenlediler. Bunun için ülkenin hemen bütün yerlerinde milliyetçi örgütler kurulmuş oldu. İngilizlerin Filistin topraklarını işgalinden sonra artış gösteren Siyonist hareket büyük tepki çekti. Filistinli Araplar, siyasal sıkıntılardan dolayı Şam yönetimine yakınlık duydular. Emir Faysal'ın 1918 yılında çöl ordusu başkanlığında Şam'a girmesi ve bağımsız bir Arap devletini kurduğunu açıklamasıyla Filistinli yöneticiler, Filistin'in Arap devletinin güney bölgesi olduğunu ilan ettiler. Şam'daki Arap yönetimi Fransızlar tarafından sona erdirilince Faysal, İngilizler tarafından Irak'ın krallığına getirildi. Bu durumda Filistinli Araplar, umut bağladıkları büyük Suriye devleti yıkılınca; "Bağımsız Filistin" fikrine yöneldiler.

Bölgede henüz bağımsızlıklarını kazanmış olan Arap devletleri, kendi çıkarlarını düşündükleri için Filistin hareketiyle ilgilenmediler. Böylece Filistin lider kadrosu siyasî sıkıntılarla baş başa kaldı. Bu sıkıntılarının yanında kendi iç çekişmeleriyle de uğraşmak zorunda kalmışlardı. Filistin'de İngiliz yönetimi kurulunca çeşitli aileler arasında daha önceleri mevcut

olan çekişmeler bu dönemde de yoğun bir şekilde devam etti. Bazı karışıklıklardan dolayı yönetimde bulunan Hüseyinî ailesi İngilizler tarafından başkanlıktan alındı.

İç çekişmelerin ve halledilmesi gereken sorunların yanında liderlerin mücadeleyi yürütmedeki başarısızlıkları halk arasında hoşnutsuzluklara neden olmaktaydı. Bu durumda herkes umudunu yitirmişti. Bu dönemde Emin el-Hüseyinî Filistin siyasî arenasında yerini aldı.

B- Hayatı ve Kişiliği

Filistin Ulusal Hareketinin kurucusu ve Kudüs müftüsü olan Hüseyinî'nin seksen yıllık hayatının altmış yılı siyasetle geçmiştir. Bu dönem ise I. Dünya Savaşı ile 1974 yılları arasını kapsamaktadır.

Başlangıcı 1920'li yıllara kadar giden Filistin direnişinin 1950'li yıllara kadar sembol ismi, Emin el-Hüseyinî olmuştur. Emin el-Hüseyinî'nin liderliği siyasî boşluğun hakim olduğu bir ortamda ortaya çıkmıştır. Filistin direnişinin başlamasında önemli rol oynayan Emin el-Hüseyinî, kendinden sonra gelen Filistin liderlerinin bilinçlenmesinde etkili olan en önemli liderdir.

Emin el-Hüseyinî, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Filistin hareketini kurdu. İlgili örgütlere kendi siyasal görüşlerini aştı. İngiliz mandasına ve Siyonizm'e karşı mücadele yürüttü ve Arap devletleri halklarının Filistin davasına katılmalarını sağlayarak yerel düzeyde olan sorunu bölgesel bir sorun haline getirmeyi başardı. Hüseyinî, mücadelesi esnasında Yahudi terör örgütleri olan Hanagah, Irgun ve Stern'in her an aradıkları ve hayatına kasdetmek istedikleri biriydi.

Emin el-Hüseyinî, 19. yüzyılın sonunda Kudüs'te doğdu. Bazı kaynaklara göre 1895 diğer bazılarına göre ise 1896 veya 1897 yılında doğmuştur. Hüseyinî ailesinin kökeni Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın küçük oğlu olan Hz. Hüseyin'e dayanmaktadır.

Hüseyinî ailesinin Kudüs'te edindiği gücün mimarı 1694 yılında doğan Abdullatif b. Abdullah el-Hüseyinî idi. 1745 yılında Nakib'ul Eşraf tarafından Kudüs'e Nakib'ul Eşraf olarak atandı. Ve Şeyh'ul Harem-i Kudüs ünvanını aldı. 1774 yılında öldüğünde önemli dinî kurumların başında oğulları vardı. Bunlardan biri 1789 yılında Kudüs müftüsü olan Hacı Hasan el-Hüseyinî'dir.

Tahir Hüseyinî 1856'dan 1894 yılına kadar müftülük görevini sürdürdü. Tahir Hüseyinî'nin vefatından sonra yerine müftülüğe, oğlu Şeyh Tahir getirildi. Şeyh Tahir ölünce yerine oğlu ve Emin el-Hüseyinî'nin kardeşi olan Kamil 1908 yılında müftülüğe getirildi.

Emin el-Hüseyinî ilköğrenimini Kudüs'teki bir Küttap'ta, ortaöğrenimini ise İdadî'de yaptı. Normal öğreniminin yanında Fransızca dersleri de aldı. Öğrenimine Ezher Üniversitesinde devam etmek için Kahire'ye gitti. Bu dönemde Mısır Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde seminerler verdi. Yine bu dönemde İslam dünyasının ileri gelenleriyle tanıştı. Onlarla Arap ve İslam ümmetinin problemleri konusunda fikir alışverişinde bulundu.

İç çekişmelerin ve halledilmesi gereken sorunların yanında liderlerin mücadeleyi yürütmedeki başarısızlıkları halk arasında hoşnutsuzluklara neden olmaktaydı. Bu durumda herkes umudunu yitirmişti. Bu dönemde Emin el-Hüseyinî Filistin siyasî arenasında yerini aldı.

I. Dünya Savaşının patlak vermesiyle İstanbul'a gitti ve 1915 yılında Mekteb-i Harbiye'ye girdi. Buradan kurmay subay olarak mezun oldu. Daha sonra Osmanlı ordusunda İzmir'de ve Karadeniz'de çeşitli görevler aldı. 1916 yılında dizanteriye yakalanınca İstanbul'da bir hastaneye yatırıldı. Savaşın bitmesinden sonra İstanbul'dan Kudüs'e geçti.

C- Mücadelesi

İngilizlerin Filistin'i işgalinden sonra Kudüs askerî valisinin yardımcısı Gabriyel Haddad Paşa tarafından 1917 yılında işe alındı. Ancak göreve başladıktan üç ay sonra İngiltere'nin bölgedeki siyasetini protesto ederek görevinden istifa etti. Haddad 1919 başlarında Şam'daki güvenlik dairesinin başına getirilince Emin el-Hüseyinî'yi de yardımcılığına getirdi. Emin el-Hüseyinî, Şam'daki Pan-Suriye kongresinde aktif görev aldı ve kongreye Filistinli temsilcilerin katılmasını da sağladı.

Haddad görevinden alınca Emin el-Hüseyinî de görevinden alındı ve Kudüs'te öğretmenlik yapmaya başladı. Aynı zamanda Ravzatül Maarif okuluna ortak oldu. Zaman içerisinde bu kurum, Hüseyinî ailesinin Siyonizm'e karşı mücadelesinin merkezi haline geldi.

Daha sonra Suriye'ye giden Emin el-Hüseyinî, orada eğitsel ve siyasal alanda yoğunlaştı. Kurulan çeşitli derneklerle Siyonizm'e karşı mücadeleye etti. Bu dernekler, Arap milliyetçiliğini ve Filistin'in tekrar Suriye'ye katılmasını savunan derneklerdi.

1 Temmuz 1920 yılında düzenlenen en-Nebi şölenleri sonrasında Kudüs'e döndüğünde Emin el-Hüseyinî ve arkadaşı Arif el-Arif

direnişi sürdürdüler. Bunun üzerine her ikisi de gıyabî olarak 10 yıl hapis cezasına çarptırıldılar. Ancak Emin el-Hüseyinî ve arkadaşı Suriye'ye kaçtılar.

1920'de sivil yönetime geçen Filistin'de af ilan edildi, ancak Emin el-Hüseyinî ve arkadaşı hâkim karşısına çıkmadan ülke dışına kaçtıkları

için af kapsamına dâhil edilmedi. Suriye'deki Filistinliler Emin el-Hüseyinî ve arkadaşının Suriye'de olduğunu duyunca yeni eylem girişimleri için umutlandılar. 31 Mart 1920'de Filistinli eylemciler, yaptıkları bir toplantıda Filistinli Arap Cemiyetini kurma kararı aldılar. Emin el-Hüseyinî cemiyetin dış ilişkiler başkanlığına getirildi. Dış ilişkiler başkanı olarak Filistin'deki sivil yönetimin başında bulunan ve Sanremo kararlarına karşı çıkan Harbert Samuel'i kınayan bir bildiri yayınladı. Ayrıca Balfour Bildirgesinde öngörülen "Filistin'in Yahudileştirilmesi" tasarısına karşı Papa'dan yardım almak amacıyla Hıristiyanlığın başkenti Roma'ya bir muhtıra çekti.

Filistin sivil yönetiminin başında bulunan Harbert, Temmuz 1920'de Ürdün'e geçince oradaki eşraf ve aşiret reislerinin isteği üzerine Emin el-Hüseyinî ve arkadaşını bağışladı. Kudüs'e dönen Emin el-Hüseyinî, Filistin'de kahramanlar gibi karşılandı.

Nisan 1920'deki en-Nebi şölenlerinde ortaya çıkan olayların kahramanı olarak kabul edilmesi, Suriye'ye kaçıışı ve hapis cezasına çarptırılması Emin el-Hüseyinî'nin ulusal bir kahraman olarak simge haline gelmesini sağladı. Filistinli Araplar için Emin el-Hüseyinî, İngiliz ve Yahudilere karşı kavgaya girişmeyi göze alan ilk önder ve onuru çiğnenmiş halka yeniden itibar kazandıran kişiydi. 21 Mayıs 1921 yılında Kudüs müftüsü Kamil el-Hüseyinî'nin ölümü üzerine Emin el-Hüseyinî, 8 Mayıs 1921 yılında Kudüs müftülüğüne getirildi. Daha sonra Filistin'de oluşturulan Yüksek İslam Konseyinin başkanlığına da seçilen Emin el-Hüseyinî, Filistin'de bağımsız bir kuruluş olarak hareket ederek vakıf arazilerine sahip çıktı. Bu dönemde bölgede yetimhaneler, spor merkezleri, hayır kurumları ve şer'î mahkemeler kurdu. 1928 ve 1929 yıllarında Yahudilere karşı Müslüman halkın ayaklanmasında oynadığı rol, onu Filistin'in tartışmasız lideri yaptı.

Bu arada toplanmış olan Filistin İslam Kongresi milletlerarası siyasette etkin bir kurum haline geldi. Filistin davasına umumî bir mahiyet kazandırmak amacıyla toplanan Dünya İslam Kongresi'nde Filistin'in bağımsızlığı desteklendi ve başkanlığa Emin el-Hüseynî getirildi.

Emin el-Hüseynî, bu iki üst düzey makama oturduktan sonra Harem-i Şerif'in ve Mescid-i Aksa'nın onarılması projesini başlattı. Bağımsızlık mücadelesinden dolayı her iki caminin de bazı bölümleri çökmeye yüz tutmuştu. Emin el-Hüseynî, bu projeye Müslümanların kutsal mekânlarına milyonlarca Müslüman'ın dikkatini çekerek Müslüman devletlerin Filistin Ulusal Mücadelesini desteklemek için birlik oluşturmalarını hedefliyordu. Birçok Arap ve İslam başkenti ziyaret edilerek bağışlar toplandı. Bu dönemde Yahudilerin Kudüs ve çevresinden toprak almalarına engel olmaya çalışan Emin el-Hüseynî, bu durumla mücadele edebilmek için "Emri bil-ma'ruf" teşkilatını kurdu. Toprak satanlara karşı halkı bilinçlendirmek için yurdun her yanına gönderilen vaizlerle toprak satanların günahkâr sayılacağı anlatılarak halk bilinçlendirilmeye çalışıldı. Toplanan paralarla araziler satın alınarak vakıflara bağışlandı.

Yahudilerin batı duvarına (ağlama duvarı) yönelik isteklerinden sonra buna tepki olarak Kudüs ve Mescid-i Aksa etrafında oturan Müslümanlar bir miting düzenledi. Mitingde, Yahudilerin Harem-i Şerif'i ele geçirme tasarılarına karşı mücadeleye katılmaya çağırılan söylevler ortaya kondu.

1 Kasım 1928 günü ülkenin dört bir yanından gelen yaklaşık 700 temsilciyle, komşu ülkelerden gelen gözlemcilerin katıldığı bir İslam Konferansı düzenlendi. Konferansa başkanlık eden Emin el-Hüseynî, kurulan Mescid-i Aksa ve Kutsal Müslüman Topraklarını Koruma Derneğinin yöneticiliğini de üstlendi. Bu kongrede batı duvarı sorununun yanında Yahudile-

re toprak satışının yasaklanması, Adalet Bakanının görevden alınması ve Siyonist lider Norman Bentviç'in görevden alınması gibi sorunlara da değinildi.

1929 yılında Yahudiler, Emin el-Hüseynî'ye Berrak Şehrini kendilerine bırakmaları için rüşvet teklif ettiler. Bu olayı Emin el-Hüseynî, Welterşo başkanlığındaki İngiliz komisyonu önünde açıkladı ve ispat etti.

1930'ların ortalarında Emin el-Hüseynî Siyonizm karşıtı faaliyetlerini artırırken, aynı zamanda da İngilizlerin Filistin'e yönelik politikalarını değiştirmek umuduyla onlarla görüşmelerini sürdürüyordu.

1929 yılında Yahudiler, Emin el-Hüseynî'ye Berrak Şehrini kendilerine bırakmaları için rüşvet teklif ettiler. Bu olayı Emin el-Hüseynî, Welterşo başkanlığındaki İngiliz komisyonu önünde açıkladı ve ispat etti.

1930 yılında bir Filistin heyetiyle Londra'ya giden Emin el-Hüseynî'nin amacı; Filistin'in ve Filistin halkının bağımsızlığını elde etmektir. Daha sonra İsviçre'ye giderek orada toplantının genel sekreteri Sir Eric ve büyük bir Avrupa temsilciler gurubuyla buluştu. Onlara Filistin sorununu detaylı olarak anlattı.

1931'de Filistin sorununu dar bir çerçeveden kurtarıp tüm Müslümanlara mâl etmek için Suriye, Lübnan, Irak, Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yirmi iki ülkeden din adamlarının katıldığı Genel İslam Kongresi düzenledi ve aynı zamanda kongrenin başkanlığına da seçildi.

1936 yılında büyük Filistin kıyımı başlayınca, bütün Filistinli gurupların oy birliği ile Yüksek Arap Birliği Başkanlığına seçildi. Emin el-Hüseynî; İngiltere'den gelen Lord Peel başkanlığındaki heyetin, 1937 yılında kararlaştırdığı Filistin'i taksim planını reddetti.

26 Eylül 1937 tarihinde Celile bölgesi komiserliğini yürüten Lewis Andrews, Nasıra'da öldürüldü. Bu olay üzerine Arap Yüksek Komitesi olayı kınayan bir bildiri yayınladı. Ancak İngilizler bunu dikkate almadılar ve 30 Eylül günü İngiliz ordu komutanı, Konseyin dağıtılmasını ve konsey üyelerinin tutuklanmasını istedi. Böylece birçok üye tutuklanarak Seyşel adalarına sürüldü. O sırada yurt dışında bulunan dört üyenin ülkeye girişi yasaklandı. Emin el-Hüseynî ise Harem-i Şerif'te kaldı. Askerlerin buyruğu doğrultusunda Yüksek İslam Konseyi başkanlığından alındı. Emin el-Hüseynî, Müftülük görevini Haremü's Şerif'ten yürüttü. Daha sonra polislerin dikkatini çekmeden buradan ayrıldı ve küçük bir gemiyle Filistin'den Lübnan'a geçti. Buradan Irak'a, Irak'tan da İran'a geçti.

1937-1941 yılları arasında Irak, Türkiye, Bulgaristan, İtalya ve Almanya gibi devletleri dolaşarak, Filistin Arap Cemiyeti adına destek toplama çalışmalarını sürdürdü. 1941 yılında savaşı kazanacaklarına inandığı Mihver Devletlerinin desteğini alabilmek için Berlin'e gitti. Mayıs

1937-1941 yılları arasında Irak, Türkiye, Bulgaristan, İtalya ve Almanya gibi devletleri dolaşarak, Filistin Arap Cemiyeti adına destek toplama çalışmalarını sürdürdü.

1945'e kadar Berlin'de kalan Emin el-Hüseynî, yayımladığı bildirilerle Arapları Yahudi ve İngilizlere karşı ayaklanmaya çağırdı. Bu dönemde Bosna Müslümanlarının örgütlenmelerine ve eğitimlerine büyük katkılar yaptı. Nazilerin işgal ettiği ülkelerden Filistin'e göçü engellemeye çalıştı. Almanlar da İngiliz idaresindeki Müslüman cemaatleri etkilemek ve onları İngilizlere karşı kışkırtarak Süveyş Kanalını ele geçirmek için Emin el-Hüseynî'yi desteklediler. Savaşın sonucu belli olmaya başlayınca AL-

manya'dan Fransa'ya geçti. Fransa'da tutuklandı ve bir yıl göz hapsinde kaldı. Bu sırada İngiltere, Yugoslavya ve ABD, onun savaş suçlusu olarak kendilerine iade edilmesini istediler ama Fransa bu isteği reddetti. Bir yolunu bularak Fransa'dan Mısır'a kaçtı (1946).

11 Haziran 1946'da Kahire'de Arap Birliğinin kararıyla kurulan "el-Hey'et'ül-Arabiyyet'ül-Ulya li-Filistin"e başkanlık eden Emin el-Hüseynî; kısa zamanda Kudüs, Şam, Beyrut, Bağdat ve Karaçi'de bu teşkilata bağlı bürolar açtı. Aynı teşkilata bağlı olarak Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika'da da temsilcilikler açtı. Emin el-Hüseynî "el-Hey'et'ül-Arabiyyet'ül-Ulya li-Filistin" teşkilatının masraflarını karşılamak için "Beytülmal el-Arabi" ismiyle bir fon oluşturdu. Birleşmiş Milletler teşkilatı tarafından 1947 yılında kabul edilen Filistin taksim planını engellemeye çalıştı.

1948 yılında Filistin topraklarında bağımsız İsrail Devleti kurulduktan sonra Aralık 1948 yılında Gazze'de toplanan I. Filistin Halk Kongresinde, işgal altındaki toprakların kurtarılması ve Yahudilere karşı mücadelenin yürütülmesi amacıyla genel Filistin hükümetinin kurulduğunu açıkladı. Merkezi Kahire'de bulunan hükümetin faaliyetlerine kısa zaman sonra Mısır hükümeti tarafından yasaklama getirildi.

Emin el-Hüseynî; 1951 yılında Karaçi'de kırk beş İslam ülkesinin katılımıyla toplanan Dünya İslam Kongresi'nin başkanı seçildi.

Kahire'den sonra faaliyet merkezini 1959 yılında Beyrut'a taşıdı ve siyasî faaliyetlerine burada devam etti.

1962 yılında otuz yedi İslam ülkesinin katılımıyla Bağdat'ta düzenlenen Dünya İslam Kongresine başkanlık eden Emin el-Hüseynî; 1967'de otuz yıldır uzak kaldığı Kudüs'e döndü ve İsrail ile doğrudan görüşmelerin uygun olmayacağını, bu toprakların Filistin'e ait olduğunu, geri alınması için gerekirse harp edil-

mesi fikrini hayatı boyunca savundu. 1948 yılında İsrail'in kurulmasının ardından zorunlu ikamet cezasına çarptırılrsa da, o gizli yollarla Filistinli fedailere silah temin etme dâhil, direnişin içinde olmaya devam etti. İsrail devletinin kurulmasının ardından Arap Devletleri tarafından dışlanan Emin el-Hüseyî, 4 Temmuz 1974'te Lübnan'da vefat etti.

Emin el-Hüseyî kendisinden sonra gelen kişiler ve dava adamları üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Bu önemli şahsiyetlerin başında Arafat gelmektedir. 11 Kasım 2004'de vefat eden Filistin'in lideri Yaser Arafat, Emin el-Hüseyî'den çok etkilenmişti. Çocukluğunu dayısının yanında geçiren Arafat, dayısının arkadaşısı olan Emin el-Hüseyî ile o günlerde tanışmış ve onun Filistin için verdiği mücadeleden ziyadesiyle etkilenmişti. Aynı zamanda Emin el-Hüseyî ile akraba da olan Yaser Arafat'ın asıl adı Muhammed Abdürrauf Arafat el-Kudva el-Hüseyî olarak bilinmektedir. Emin el-Hüseyî, 1974'de Lübnan'da hayata gözlerini yumduğunda Arafat, onun evine gözleri yaşlı olarak gitmişti. Arafat'ın imzasının da bulunduğu FKÖ'nün bildirisinde Emin el-Hüseyî için şöyle deniliyordu: *"Filistin Devrimi Komuta Heyeti ve Filistin halkı bugün öğleden sonra saat 3.30'da Beyrut'ta 90 yaşındayken aramızdan ayrılan büyük önder Hüseyî'nin ölümüyle derin acılara boğulmuştur. O yaşamı boyunca Filistin halkı için hiç durmaksızın zorlu bir mücadele vermiştir."* Filistinliler bugün Emin el-Hüseyî'nin başlattığı mücadeleyi sürdürmektedirler. Ayrıca, onun siyasal öğretilerinden ve oluşturduğu dilden yararlanmaktadır. Emin el-Hüseyî'nin mücadelesi hâlâ Filistin davasının öncülerine ışık tutuyor.

Emin el-Hüseyî üzerine yazılan biyografilerin çoğu İngiliz ve Yahudi yazarlar tarafından yazılmıştır ve genellikle onun hayatı çarpıtılmıştır. Bu biyografilerde genelde Hüseyî'nin siyasî yönünü ele alan yazarlar, onu Filistinliler-

rin başına gelen felaketin sorumlusu, uzlaşmaz ve aşırı bir insan olarak tanımlamışlardır. Özellikle Hitler ile görüşmesini çarpıtarak onu Hitler hayranı biri olarak göstermeye özen göstermişlerdir. Ancak o dönemin koşullarında Türkiye dâhil tüm İslâm ülkelerinin İngilizlere karşı Almanya'nın yanında yer aldığına değinmemişlerdir. Filistin'de İsrail devletinin kurulmasının arkasında da İngilizlerin parmağının olduğunu zikretmezler. Türkiye'de dahi Emin el-Hüseyî'nin biyografisi üzerine yazılan makalelerin bazıları genelde İngiliz ve siyonist kaynaklara dayanılarak yazılmıştır.

Tanınmış tarihçerimizden Ertuğrul Düzdağ; Ali Ulvi Kurucu hocanın hatıratında Emin el-Hüseyî'den uzun uzadıya bahsettiğini ifade eder. Kurucu Hoca'nın hatıratının kendisinde bulunduğunu belirten Düzdağ, Hüseyî'nin hayatı hakkında Kurucu Hoca'nın şunları söylediğini belir-

1962 yılında otuz yedi İslam ülkesinin katılımıyla Bağdat'ta düzenlenen Dünya İslam Kongresine başkanlık eden Emin el-Hüseyî; 1967'de otuz yıldır uzak kaldığı Kudüs'e döndü ve İsrail ile doğrudan görüşmelerin uygun olamayacağını, bu toprakların Filistin'e ait olduğunu, geri alınması için gerekirse harp edilmesi fikrini hayatı boyunca savundu.

tiyor: *"Efendim ben 27 yaşındaydım. Gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katıldım. Çanakka- le'de bulundum. Cephede bize talimler yaptır-dılar. Benim gibi uzaktan, Kırımdan, Dağistan'dan, Kafkasya'dan gelen gönüllüler vardı."* Ali Ulvi Kurucu şu şekilde devam ediyor: "Emin el-Hüseyî ile daha sonraları muhtelif zamanlarda beş altı defa görüştük. 1962 yılında Mekke-i Mükerrreme'de kurulan er-Rabatü'l-Alemiyye teşkilatına kurucu üye olarak katılmıştır. Toplantılar için Medine-i Münevvere'ye geldiklerinde Sa- it Şamil ile birlikte Medine-i Münevvere'ye uğ- rarlardı. Biz de kendisini ziyaret ederdik. Müftü

efendi daima Türkiye için dualar eder; "Türkiye'yi ben de sizin kadar takip ediyorum, Türkiye dua almış bir beldedir." derdi. Hatta bir keresinde Şeyh Şamil'in torunu Sait Bey'e şunları söyledi: "Sait Bey bu sözüme dikkat edin, ben söylemiyorum Allah söyletiyor. Türkiye bozulmakta İslam dünyasına örnek oldu, düzelmekte de örnek olacak inşallah." demişti. Emin el-Hüseyinî sonra şöyle demişti: "İslam dünyasının başına gelen Osmanlı devletinin bedduasıdır. Biz Müslümanlar bilhassa Araplar masum ve mazlum Osmanlı Devleti'nin bedduasına uğradık. Babasının bedduasını alan bir evlat gibi. Başımıza gelen felaketler bu yüzdendir." Mehmet Şevket Eygi Hüseyinî hakkında şunları söylemektedir: "Kendisiyle Mekke'de görüşmüştüm. Çok güzel Türkçe konuşuyordu. Onun hayatı filmlere konu olacak bir maceradır. Filistin hareketi bir sarıklı ile başladı, şimdi tekrar İslam'a doğru yöneliyor. O evrensel bir Müslüman'dı. Hadiseyi sadece Filistin milliyetçiliği açısından ele almazdı".

Ömer Rıza Doğrul ise Emin el-Hüseyinî hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: "Hayatta her ne yapmışsa memleketini kurtarmak için yapmış, bütün Arap âlemini ve İslâm âlemini memleketi için ayağa kaldırmış olan bu adam; Filistin davasını mahalli bir dava olmaktan çıkararak ona âlemşumul bir mahiyet kazandırmıştı. Vatanseverlik, milletseverlik, hakikatseverlik, velhasıl insanları tehyic edebilecek ne kadar sevgi varsa hepsini kendi lehine ve Filistin lehine tehyic etmeğe muvaffak olduğu en büyük eserdir."

Sonuç

Çağdaş Filistin hareketinin ilk önemli lideri olan ve kendini Filistin'in bağımsızlığına adanmış Emin el-Hüseyinî her fırsatta Filistin bağımsızlık hareketini uluslararası arenaya taşımaya çalışmış ve bunda da büyük oranda başarılı olmuştur. Emin el-Hüseyinî oluşturduğu hareketle kendisinden sonra gelen ve Filistin davasında iddialı olan bütün liderler ve siyasî oluşumlar

üzerinde önemli ölçüde etkili olmuş bir liderdir. Onun liderliği, sadece Filistin davasına öncülük etmekle sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda Ortadoğu'nun sömürge karşıtı hareketlerine de katkıda bulunmuştur. Hatta daha da önemlisi, Arap Birliği ve İslam Birliği gibi uluslararası iki önemli kuruluşu da ortaya çıkarma noktasında çok ciddi emeği geçmiştir. Emin el-Hüseyinî'yi kendisine örnek alan liderlerin başında Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat gelmektedir. Arafat, Filistin davasının uluslararası arena da canlı tutulması noktasında Emin el-Hüseyinî'nin çabalarını önemli ölçüde sürdürmüştür. Ancak Arafat'ın solcu bir ideolojiye mensup oluşu, FKÖ'yü tamamen olmasa da önemli ölçüde bir tedhiş örgütüne dönüştürmüştü; bu durum Müslüman Arap âleminin desteğini alma noktasında gevşemelere yol açmıştır. Bu olgu, ABD'nin baskısı altında bulunan Arap siyasî liderlerinin Filistin'e destek verme konusundaki gönülsüzlüklerine de gerekçe oluşturmuştur. Dahası aynı nedenlerle FKÖ, halk tabanından gelen tepkilerle karşılaşmış ve bunun yansıması olarak Filistin halkı, Filistin davasının özünden hareketle ortaya çıkan Hamas hareketini doğurmuş ve 2006 seçimlerinde bu hareketi destekleyerek iktidara taşımıştır. Şu anda Filistin'de görünen manzaraya bakılırsa Hamas hareketi, Filistin hareketinin, Emin el-Hüseyinî çizgisine dönüşü olarak yorumlanabilir. ■

dipnotlar

- ¹ 1908'de Hayfa'da kurulan el-Karmil; 1911 yılında Yafa'da yayınlanmaya başlayan Filistin gazetesi vb. yayın araçları

kaynaklar

- TDV İslam Ansiklopedisi, "Emin el-Hüseyinî", mad. İstanbul, 1995, C.11/116-117.
Fethi Yeken, *Çağdaş Davet Önderleri*, Ter.: Ziya Eryılmaz, Ravza Yayınları, İstanbul, trz., s.174-184.
Zvi Elpeleg, *Hacı Emin el-Hüseyinî*, Ter.: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.